

Визначення еволюційних етапів формування правил гри в баскетбол та їх порівняльна характеристика з історичними етапами розвитку баскетболу як виду спорту

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Баскетбол є одним із найпопулярніших видів спорту, що має багато шанувальників за динамічність, азарт спортивної боротьби команд-суперників, легкість і невимушеність володіння гравцями м'ячем при виконанні прийомів гри в складних ігрових ситуаціях. Маючи давню історію й будучи олімпійським видом спорту, баскетбол завоював міцне місце на спортивній арені. На сьогодні Міжнародна федерація баскетболу об'єднує п'ять континентів, включаючи до свого складу національні федерації 215 країн світу [3; 4].

Сама гра в баскетбол змінюється вкрай динамічно та швидко. Тому правила гри, що є головним гарантом її якості, повинні відповідати еволюції гри й удосконалюватися справедливими визначеннями та рішеннями, які приймають і якими керуються судді [1; 2].

Проведені дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2010–2014 рр. Міністерства освіти і науки, сім'ї, молоді та спорту України за темою 2.1.3: «Підвищення ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації в спортивних іграх» (номер державної реєстрації – 0106U010768).

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Результати вивчення спеціалізованої науково-методичної літератури показали, що баскетбол має понад вікову історію розвитку, характерні особливості становлення й формування. Сьогодні баскетбол являє собою цілком самостійний, незалежний, універсальний і потенційний вид спорту, що знайшов своє вираження в багатьох сферах фізичної активності як звичайного громадянина, так і висококваліфікованого спортсмена [3; 5].

Але сучасні дослідження мають незначні систематизовані матеріали з питань еволюції правил гри та розвитку суддівства в баскетболі. Окрім цього, майже не висвітлені теоретичні аспекти визначення етапів становлення правил і суддівства гри в баскетбол, а також можливостей підвищення їх ефективності [3].

Завдання дослідження – визначити головні етапи еволюції правил гри в баскетбол; провести порівняльну характеристику значущості подій етапів формування правил гри з етапами розвитку баскетболу як виду спорту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Моніторинг інформаційних даних мережі Інтернет, а також результати теоретичного аналізу спеціалізованої науково-методичної літератури та опитування провідних спеціалістів у галузі теорії й методики баскетболу дали нам можливість визначити основні етапи еволюції правил гри в баскетбол від початку виникнення до сучасного стану.

I етап – 1891–1894 рр. – етап виникнення правил гри та початок їх становлення. Виникнення перших тринадцяти параграфів керівництва грою, їх розширення й проведення першого офіційного матчу з баскетболу.

II етап – 1894–1905 рр. – етап появи офіційних представників правил гри на майданчику – суддів. Зародження сучасної системи суддівства двох арбітрів – «механіка суддівства двох суддів». Поява асистентів суддів – секретаря та секундометриста.

III етап – 1906–1932 рр. – етап роздвоєння процесу розвитку правил гри й суддівства в баскетболі: формування гри у США та становлення її в Європі. Поява суттєвих розбіжностей у правилах гри й суддівстві баскетболу у двох різних концепціях його розвитку.

IV етап – 1932–1948 рр. – етап систематизації правил гри в єдине ціле внаслідок появи керівного органу – Міжнародної федерації баскетболу, уключення баскетболу до програми Олімпійських ігор у Берліні та здобуття повної незалежності європейського баскетболу від концепції його розвитку в США.

V етап – 1948–1976 рр. – етап бурхливих змін правил баскетболу й концепції його суддівства, спричинений появою нових технічних прийомів гри та тактичних взаємодій гравців як у нападі, так і в захисті. Вихід на міжнародну арену жіночого баскетболу.

VI етап – 1977–1990 рр. – етап тактичних змін правил у зв'язку зі збільшенням видовищності та швидкості гри, розвитку телебачення та появи елементів спортивного шоу. Ці зміни привели до появи нової стратегії суддівства в трьох – «механіка трьох суддів».

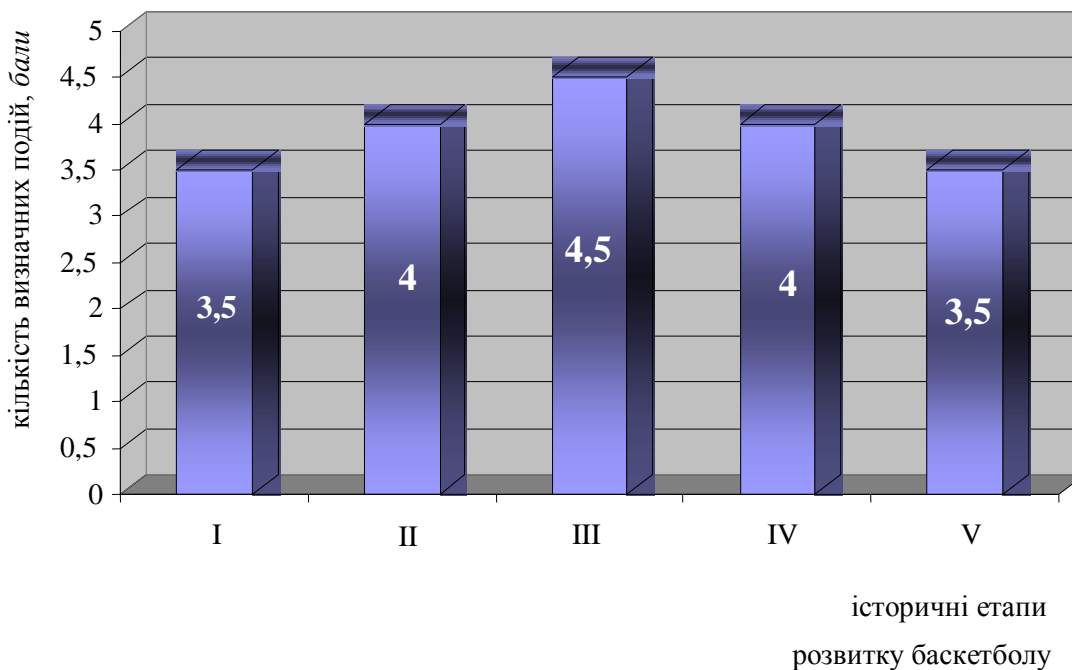
VII етап – 1990 рр. – до сьогодні – етап переходу від змін правил до їх доповнення, направлений лише на незначне коректування деяких статей. Упровадження комп'ютерних технологій і нових технічних досягнень для супроводження гри, ведення статистичного матеріалу та підвищення якості суддівства.

Визначення значущості кожного з вищеописаних етапів проводилося на основі порівняльної характеристики вивчених історичних етапів розвитку баскетболу та визначених етапів еволюції правил його суддівства.

Отримані результати свідчать про те, що головною відмінністю між вищезазначеними етапами є, передусім, сутність і значення подій, які їх формують.

Проведений нами аналіз кожного з етапів згідно з визначними подіями для розвитку баскетболу та еволюції його правил окремо дав змогу виявити найбільш вагомим з них. Кожен етап отримав визначену кількість балів залежно від подій, що відбулись у ньому, і їх важливості.

Аналізуючи історичні етапи розвитку баскетболу як виду спорту, треба відзначити, що серед п'яти вищеописаних етапів найбільш вагомим за кількістю важливих подій визначено III – 1932–1947 рр., оскільки хронологія розвитку баскетболу на цьому етапі склала більше ніж 50 % від загальної кількості важливих подій в історії становлення цього виду спорту (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення значимості історичних етапів розвитку баскетболу як виду спорту:

I етап – 1891–1918 рр.;

II етап – 1919–1931 рр.;

III етап – 1932–1947 рр.;

IV етап – 1948–1965 рр.;

V етап – 1966–1990 рр.

Слід відзначити, що події, відображені в дослідженій хронологічній системі, у своїй більшості носили історично-соціальний характер. Меншою мірою вони залежали від світових політичних тенденцій.

Визначення етапів еволюції правил гри та суддівства в баскетболі дало можливість зазначити, що саме I – 1891–1894 рр., II – 1894–1905 рр., IV – 1932–1948 рр. та V – 1948–1976 рр. етапи складаються з найбільшої кількості подій, пов'язаних із процесом формування й розвитку правил контролю за грою. При цьому потрібно вказати, що загалом ці події мали виключно соціальний та внутрішньокоординаційний характер.

Також слід зауважити, що останній VII етап – 1990 рр. – до сьогодні, хоч і визначається досить невеликою кількістю подій у своєму складі, але їх поява та розвиток пов'язані, передусім, із новими технічними й інформаційними здобутками науки та людства (рис. 2).

I етап – 1891–1894 рр.; IV етап – 1932–1948 рр.;

II етап – 1894–1905 рр.; V етап – 1948–1976 рр.;

III етап – 1906–1932 рр.; VI етап – 1977–1990 рр.;

VII етап – 1990 рр. – до сьогодні.

Ця хронологічна система як і вищеописана попередня, має у своєму складі події, що носять переважно соціальний та внутрішньокоординаційний характер. Однак слід зазначити, що в першій системі соціально-координаційний характер є історичним відображенням, а в другій – визначається самим процесом її розвитку.

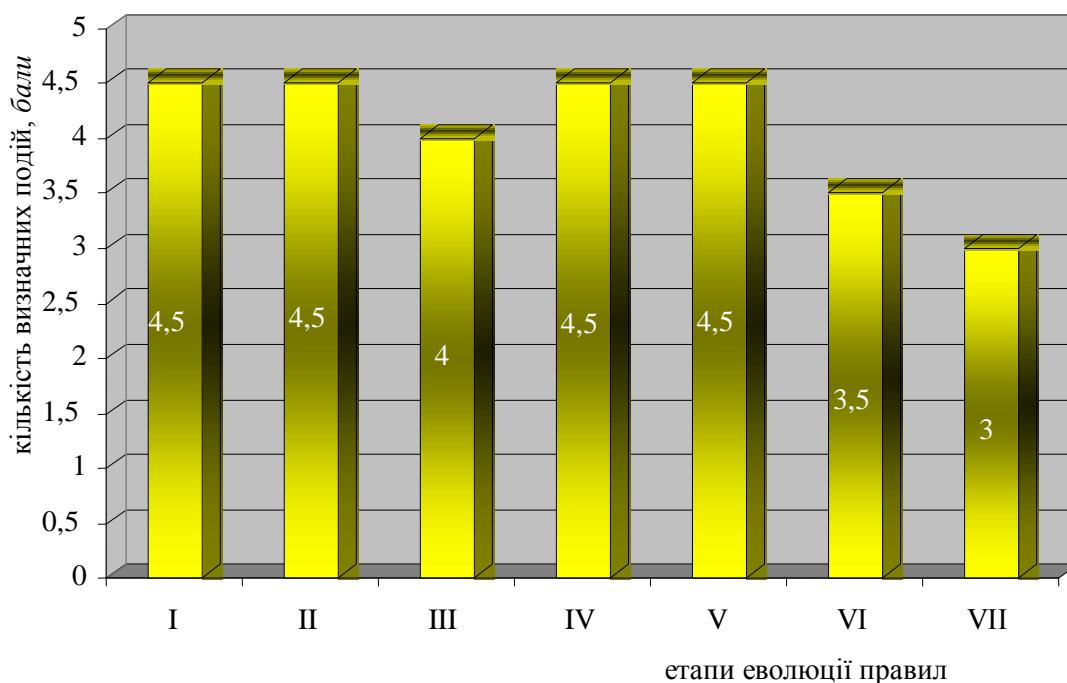

Рис. 2. Співвідношення значимості етапів еволюції правил суддівства у баскетболі

Висновки й перспективи подальших досліджень. Як свідчить теоретичний аналіз спеціалізованої науково-методичної літератури та опитування провідних спеціалістів у галузі теорії й методики баскетболу стосовно еволюції правил гри в баскетбол і розвитку суддівства, існування значної інформації щодо розвитку самого виду спорту та особливостей формування правил гри підтверджує давню історію баскетболу й дає можливість акцентувати увагу на тому, що вже із самого початку свого виникнення баскетбол мав чітко окреслені параграфи регулювання гри. Це дало змогу визначити баскетбол саме як спортивну гру, а не одну з ігор рухливої направленості.

Результати даних порівняльної характеристики історичних етапів розвитку баскетболу як виду спорту та еволюції його правил і суддівства засвідчили необхідність та можливість формулювання типів критеріїв основних подій двох досліджуваних систем, що є основою наших подальших досліджень. Слід відзначити, що визначення типів критеріїв, зі свого боку, дасть змогу сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності суддівства в баскетболі, його об'єктивності, направленості та результативності.

Список використаної літератури

1. Вальтин А. И. Проблемы современного баскетбола / А. И. Вальтин. – Киев : [б. и.], 2003. – 150 с.
2. Говорят тренеры по баскетболу : сб. ст. ведущих тренеров мира / [Хромаев З. М., Л. Ю. Поплавский, Е. В. Мурзин, А. В. Обухов] ; под ред. Л. Ю. Поплавского. – Киев : [б. и.], 2005. – 160 с.
3. Поплавський Л. Ю. Баскетбол / Л. Ю. Поплавський. – К. : Олімп. л-ра, 2004. – 442 с.
4. Спортивні ігри : навч. посіб. для студ. ф-тів фіз. культури пед. вищ. навч. закл. : у 2 т / [Ж. Л. Козіна, Ю. М. Поярков, О. В. Церковна, В. О. Воробйова] ; під ред. Ж. Л. Козіної. – Т. 1 : Загальні основи теорії і методики спортивних ігор. — Х. : [б. в.], 2010. — 200 с.
5. Енциклопедія олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. — К. : Олімп. л-ра, 2005. – 464 с.

Анотації

У статті досліджено актуальні питання вивчення історичних аспектів формування та розвитку правил гри й суддівства в баскетболі. Дослідження дали змогу визначити етапи еволюції баскетбольних правил, а їхня порівняльна характеристика з історичними етапами розвитку баскетболу як виду спорту – визначити найбільш вагомими та значущими етапами в зазначених хронологічних системах. Отримані результати досліджень є обґрунтуванням для визначення типів критеріїв розвитку суддівства в баскетболі, можливостей підвищення його ефективності та надійності.

Ключові слова: баскетбол, історія, правила гри, суддівство, порівняльна характеристика, еволюційні етапи, значущість.

Леонид Поплавский, Елена Маслова. Определение эволюционных этапов формирования правил игры в баскетбол и их сравнительная характеристика с историческими этапами развития баскетбола как вида спорта. В статье анализируются актуальные вопросы изучения исторических аспектов формирования и развития правил игры и судейства в баскетболе. Исследования позволили определить этапы эволюции баскетбольных правил, а их сравнительная характеристика с историческими этапами развития баскетбола как вида спорта – определить наиболее важные и значимые этапы в указанных хронологических системах. Результаты исследований являются обоснованием для определения типов критериев развития судейства в баскетболе, возможностей повышения его эффективности и надежности.

Ключевые слова: баскетбол, история, правила игры, судейство, сравнительная характеристика, эволюционные этапы, значимость.

Leonid Poplavskiy, Yelena Maslova. Defining of Evolutional Stages of Formation of Game Rules in Basketball and their Comparative Characteristics with Historical Stages of Development of Basketball as a Kind of Sport. The article deals with the topical questions of studying of historical aspects of formation and development of game rules and judging on basketball. Conducting of research let us define stages of evolution of basketball rules, and their comparative characteristics with historical stages of basketball development as a kind of sport let us define the most important and significant stages in mentioned chronological systems. Obtained results of research are grounding for defining of types of development criteria of judging on basketball, possibility of increasing of effectiveness and reliability.

Key words: basketball, history, game rules, judging, comparative characteristics, stages of evolution, significance.